

Svenskar bosatta utomlands

Folke Westling

[SOM-rapport nr 2012:09]

Svenskar bosatta utomlands

Introduktion

En ökande cirkulär migration är utmärkande för den globala utvecklingen. Omkring var 20:e svensk är bosatt utomlands. Det är en ofta förbisedd grupp, och det finns mycket få uppgifter om vilka utlandssvenskarna är. Det finns en ökande efterfrågan på forskning om svenskar i utlandet.

Utlands-SOM

SOM-institutet planerar en studie av hur utlandssvenskarnas livsvillkor, medievanor, samhällsförtroende, hälsa, livsstilar, åsikter och värderingar och syn på korruption skiljer sig från svenskars boende i Sverige. Utlandssvenskars syn på studier, arbete, karriär, migrationsfrågor, graden av identifikation med Sverige, Sverigekontakter och Sverigebilder är exempel på förhållanden som många av Sveriges ledande samhällsvetare och centralt placerade beslutsfattare är intresserade av.

Inriktningen är att under hösten/vintern 2012–2013 genomföra en pilotstudie. Den kommer att fokusera på valdeltagande och bli ett första steg mot att göra ett statistiskt kvalificerat urval för en senare omfattande enkätstudie. Denna studie planeras genomföras under 2013 eller valåret 2014.

Bifogade sammanställning av kända fakta är ett led i informationsinhämtningen inför den planerade studien.

Henrik Oscarsson

Professor i statsvetenskap
Föreståndare för SOM-institutet
Göteborgs universitet

Sammanfattning

- Ca var 20:e svensk är bosatt utomlands. Det är en ofta förbisedd grupp.
- Sedan år 1970 har över en miljon människor flyttat från Sverige.
- Under åren 2006–2010 flyttade ca 50 000 personer årligen från Sverige för att bosätta sig utomlands under minst ett år. Inte sedan 1892 har så många människor utvandrat.
- Cirka en tredjedel förblir kvar utomlands och två tredjedelar återvandrar inom fem år.
- Utvandringen ökar stadigt. Sedan 1960-talet har antalet utvandrare mer än tredubblats.
- Det är nu varje år många fler svenskfödda som flyttar ut ur landet än som flyttar in.
- De svenskfödda utvandrarerna flyttar till ca 150 olika länder.
- Det finns ingen helt tillförlitlig, heltäckande, officiell statistik över antalet svenskar bosatta i andra länder.
- Den globala utvecklingen och människors rörlighet över statsgränserna är så snabb att anpassningen av lagstiftning och andra regelverk inte hinner med.
- Rörligheten mellan länder ökar i allmänhet och allt fler människor väljer flyttformer som inte registreras och därför inte syns i befolkningsstatistiken.
- Det finns stora skillnader i uppgifterna om antalet utlandssvenskar från Valmyndigheten, SCB, Skatteverket, OECD, Eurostat och andra källor. Statistiken är ofta svårtolkad.
- Det finns mycket få uppgifter om vilka utlandssvenskarna är.
- Det finns en stor efterfrågan på forskning om svenskar i utlandet.
- Det är av stor vikt att ytterligare forskning bedrivs för att belysa hela spektrat av cirkulär migration. I betydande utsträckning saknas forskningsresultat.
- Valdeltagandet bland utlandssvenskar är sedan länge cirka 30 procent.
- Det saknas uppgifter om vilka politiska partier utlandssvenskarna röstar på.
- Utlandsrösterna är så många att de skulle kunna avgöra ett riksdagsval.

Vad vi vet om svenskar bosatta utomlands

Uppskattningsvis 450 000 svenskar hör till den ofta förbisedda men växande gruppen svenska medborgare som är bosatta i utlandet. De utgör en viktig del av det svenska samhället och är en kunskapsresurs som är viktig för Sverige-bilden utomlands.

Av svenskar som är bosatta utomlands är knappt hälften utvandrade, det vill säga avförda från folkbokföringen därför att de bor eller avser att bo utomlands längre tid än ett år. Utvandrade svenskar innehar svenskt pass och har rösträtt i riksdagsval, EU-val och nationella folkomröstningar.

Drygt hälften är bosatta utomlands kortare tid än ett år och kvarstår därför i folkbokföringen.

Medborgarskap och identitet har tidigare varit hårt knutet till Sveriges geografi. Sverige har ju varit något av ett enhetssamhälle och till skillnad från flera andra länder också ett helt enhetligt geografiskt område.

In- och utvandring till Sverige började registreras under senare hälften av 1800-talet. Från denna tid fram till 1930-talet var Sverige ett utvandringsland med tidvis betydligt större utvandring än invandring. Under åren 1851 till 1930 emigrerade 1,5 miljoner människor. Detta kan jämföras med att Sveriges befolkning uppgick till 3,5 miljoner 1850 och 6,1 miljoner 1930. Nästan alla utvandrare sökte sig till USA.

Invandrarna, som under motsvarande period uppgick till 0,4 miljoner, bestod huvudsakligen av hemvändande svenskamerikaner.

I början av 1940-talet började en arbetskraftsinvandring som fortsatte en bit in på 1970-talet. Sverige hade en relativt hög och jämn ekonomisk tillväxt. Arbetskraft behövdes såväl till industrin som till en starkt växande offentlig sektor. Invandringsbestämmelserna liberaliserades inom Norden och år 1954 ingicks avtal om en gemensam nordisk arbetsmarknad.

Under 1980-talet flyttade ca 2 000 svenska medborgare årligen till EU-länderna utom Danmark och Finland. Migrationen var lika stor i båda riktningarna. Men redan före Sveriges EU-inträde 1995 fördubblades utvandringen av svenska medborgare till EU. Uppgången sammanföll med den ekonomiska krisen i Sverige i början av 1990-talet. Sedan 1997 utvandrar drygt 7 000 svenska medborgare årligen till EU-länderna. Flyttningarna till Storbritannien har femdubblats sedan 1980-talets slut. Nästan

3 000 svenska medborgare flyttar årligen till Storbritannien. Till vardera Spanien och Tyskland flyttar ungefär 1 000 svenska medborgare per år, vilket i båda fallen är en fördubbling sedan 1980-talet.

Återinvandringen av utflyttade svenskar har också ökat. Utifrån de senaste årens återflyttning kan man uppskatta att omkring en tredjedel förblir kvar utomlands och två tredjedelar återvänder till Sverige. Flyttarna till Storbritannien återvänder dock mer frekvent – ungefär en fjärdedel blir kvar utomlands och tre fjärdedelar flyttar tillbaka till Sverige.

Under 2006 flyttade 44 908 personer från Sverige för att bosätta sig utomlands under minst ett år. Inte sedan 1892 har så många människor utvandrat.

Under 2007 och 2008, flyttade cirka 50 000 individer årligen från Sverige för att bosätta sig utomlands under minst ett år. Nära nog hälften (46 procent) av dem som utvandrade var svenska medborgare. Totalt flyttade de svenskfödda utvandrarerna till 146 olika länder. En tredjedel flyttade till Norge, Danmark och Finland. En femtedel flyttade till Storbritannien och USA.

Av dem som utvandrade under 2008 var 54 procent utrikes födda. De hade i genomsnitt bott i Sverige i drygt 7 år. De utrikes födda spred sig över 151 länder. Det vanligaste var att de återvände till sina födelseländer. Totalt återvände 59 procent av dem till födelselandet. Bland de finsk-, dansk- och norskfödda personerna som lämnade Sverige flyttade så många som 90 procent hem till födelselandet.

År 2010 utvandrade drygt 49 000 personer, vilket är 24 procent fler än 2009. En stor del av den dramatiska ökningen beror dock på att SCB också räknat med den uppföljning som Skatteverket gjort över personer vars bosättning varit oklar. Räknas Skatteverkets bosättningsuppföljning bort, har utvandringen ändå ökat med 14 procent från 2009, vilket SCB anger som en mycket hög siffra.

Sedan år 1970 har över en miljon människor flyttat från Sverige. Av dessa har dock många flyttat tillbaka och andra kan ha utvandrat två eller flera gånger.

År	Utvandrade*	Invandrade	Folkmängd
1960	15 138	26 143	7 497 967
1970	28 635	77 326	8 081 229
1980	29 839	39 426	8 317 937
1990	25 196	60 048	8 590 630
2000	34 091	58 659	8 882 792
2005	38 118	65 229	9 047 752
2006	44 908	95 750	9 113 257
2007	45 418	99 485	9 182 927
2008	45 294	101 171	9 256 347
2009	39 240	102 280	9 340 682
2010	49 278	99 000	9 417 000

* Utvandrade, dvs. avförda från folkbokföringen.

Rörligheten bland svenskar har ökat och flertalet utvandrare kommer tillbaka inom fem år. I en globaliserad ekonomi spelar öppenhet en stor roll. Öppenhet präglas av medborgarnas villighet att ta till sig idéer, kunskaper och kompetenser från världen runt omkring. Den parlamentariska Migrationsutredningen anser att rörlighet över gränserna är viktig för spridningen av nya kunskaper och en avgörande konkurrensfördel. Enligt Migrationsutredningens betänkande är det därför viktigt att, jämsides med att Sverige blir ett ännu attraktivare land att flytta till, ännu fler svenskar stimuleras att skaffa sig utlandserfarenhet.

Det blir allt vanligare att svenskar skaffar sig utlandserfarenhet. Omkring 5 000 personer med högskoleutbildning flyttar numera utomlands varje år jämfört med 1500 i början av 1990-talet. Drygt hälften återvänder inom fem år och av dem som utvandrade i början av 1990-talet har över 60 procent kommit tillbaka.

Av de inrikes födda högutbildade som utvandrade åren 1991–1996 återvände mer än hälften till Sverige inom 5 år. Utbildningsnivån bland utvandrare svenskar är en indikator på balansen mellan utbud och efterfrågan på den svenska arbetsmarknaden.

Det finns ingen helt tillförlitlig och heltäckande officiell svensk statistik över antalet svenskar (svenskfödda eller svenska medborgare) permanent bosatta i andra länder. Totalt sett är det nu varje år många fler svenskfödda som flyttar ut ur landet än som flyttar in. Den totala invandringen är dock större än utvandringen.

Valmyndigheten uppger att antalet röstberättigade utlandssvenskar var 124 887 i juli 2010. De länder som då hade mer än 1 000 utlandssvenskar var då:

Norge	22 108
Storbritannien	16 895
USA	16 080
Danmark	7 181
Spanien	6 143
Frankrike	5 574
Finland	5 560
Schweiz	4 922
Australien	3 091
Grekland	2 436
Kanada	2 114
Belgien	2 061
Italien	1 938
Nederländerna	1 711
Österrike	1 411
Kina	1 345
Thailand	1 272

Internationella jämförelser av migrationsflöden är ofta svåra att göra på grund av att länder har olika krav på hur länge en person skall avse att stanna i landet/utlandet för att räknas som invandrad eller utvandrad. Även uppgifter om länders totala befolkning skiljer sig åt i fråga om vem som inkluderas som invandrad och vem som står utanför populationen. Trots detta ger uppgifter om den totala befolkningen en bild av den samlade migrationen över tid.

När folkräkningar används som källa för att uppskatta antalet svenskar i andra länder, ingår endera den folkbokförda befolkningen (*de jureräkning*) eller alla som befinner sig i landet vid räkningen (*de factoräkning*), beroende på vilken metod som använts. Med befolkningsregister som källa för skattningen inkluderas de personer som finns officiellt registrerade i respektive land. De aktuella registren kan innehålla personer som inte finns i landet medan andra kan finnas i landet utan att vara registrerade. Dessutom är det möjligt att vara inkluderad i två länders register eller folkräkningar, till exempel genom säsongboende i ett land. Statistik som bygger på officiell registrering eller folkräkning är oftast behäftad med en viss över- eller undertäckning.

Ett annat fenomen som komplicerar bilden är att rörligheten mellan länder ökar i allmänhet och allt fler människor väljer flyttformer som inte registreras och därför inte syns i den traditionella befolkningsstatistiken. Det handlar till exempel om tillfällig arbetskraftsmigration, (cirkulär migration), säsongboende och studenter.

Inträdet i EU har gjort att det är lättare att flytta fram och tillbaka mellan EU:s medlemsländer.

Databaser med uppgifter om utlandssvenskar

RTB

SCB för sedan år 1968 ett datoriserat register över totalbefolkningen (RTB). Registret är ett utdrag ur de folkbokföringsregister som finns hos Skatteverket. För många av SCB:s undersökningar görs urvalet från RTB. Personer som är folkbokförda i Sverige men bor utomlands redovisas sedan 1961 i RTB. Även personer som är anställda utomlands i statens tjänst, huvudsakligen UD- och Sida-anställda, folkbokförs i Sverige.

Svenska medborgare som är utvandrade, och därmed inte längre folkbokförda i Sverige, redovisas däremot inte i RTB. Vid utflyttning till ett annat nordiskt land gäller folkbokföringsreglerna i det land man flyttar till.

SPAR

Målgruppsurvalen för Riks-SOM-enkäter baseras på en population som hämtas i form av ett systematiskt sannolikhetsurval ur det svenska personregistret (SPAR).

SPAR registrerar endast individer som är folkbokförda i Sverige och är därför oanvändbart för en enkätundersökning av populationen utlandssvenskar (utvandrade och därmed ej folkbokförda i Sverige). SOM-enkäterna inkluderar utländska medborgare i Sverige men inte svenskar som utvandrat.

Navet

I databasen Navet hos Skatteverket finns däremot de uppgifter som behövs för undersökning av utvandrade. Det är från Navet Valmyndigheten hämtar adresser till utlandssvenskar när utlandsröstkortet skall skickas ut inför riksdalsval. Det går att få uppgifter från Navet med många olika sökbegrepp och sorteringar. Det går även att få ett slumpmässigt urval av önskad storlek ur en viss angiven population.

Internationell statistik

Med kännedom om de problem som finns när det gäller täckning och jämförbarhet av internationell statistik kan ändå vissa iakttagelser göras med avseende på svenskar i andra länder.

Eurostat samlar in statistik över födelse- och medborgarskap för befolkningen i EU-länderna samt i Island, Norge och Schweiz. Vissa länder har bara statistik över

medborgarskap medan andra länder inte rapporterat några uppgifter om ursprung. Av de befintliga siffrorna framgår ändå att utöver de grupper som bor i våra grannländer finns betydande svenskkolonier i de europeiska länderna Storbritannien, Spanien och Tyskland.

Personer i Europa (utom Sverige) med födelse- eller svenskt medborgarskap.

Land	Födda i Sverige
Norge	33 910
Finland	29 527
Danmark	19 077
Storbritannien	17 270
Spanien	17 041
Tyskland	16 172
Schweiz	6 330
Belgien	4 404
Nederländerna	3 714
Italien	3 163
Österrike	2 900
Island	1 692
Portugal	1 370
Luxemburg	1 230
Polen	703
Ungern	554
Slovenien	407
Tjeckien	401
Lettland	344
Litauen	141
Rumänien	104
Slovakien	55

(Källa Eurostat. Referensår varierar mellan 2003 och 2006.)

Statistiken från Eurostat kan kompletteras med statistik från OECD. Många länder införde uppgifter om födelse- och medborgarskap i de folkräkningar som utfördes omkring år 2000. Genom att utnyttja dessa folkräkningar eller register har OECD sammanställt statistik över utrikes födda i medlemsländerna och därmed skapat ett material som bland annat kan användas till en uppskattning av antalet svenskar i andra OECD-länder. OECD:s databas innehåller dels statistik från EU-länder som inte lämnat uppgifter till Eurostat, till exempel Frankrike och Grekland. Den innehåller också uppgifter från andra länder med många svenskar, till exempel USA, Kanada och Australien.

Personer i OECD-länder med födelseland Sverige, urval av länder. (Referensår varierar mellan 2000 och 2002.)

Land	Födda i Sverige
USA	54 435
Frankrike	8 658
Kanada	7 725
Australien	6 818
Grekland	5 428
Turkiet	5 335
Irland	1 315
Nya Zeeland	960
Japan	798
Mexiko	425
Övriga OECD	143 197

(Källa: OECD database on foreign-born and expatriates.)

Sammantaget, baserat på de två källorna, kan man uppskatta att det år 2006 bodde cirka 175 000 svenskfödda eller personer med svenskt medborgarskap i det tjugotal EU-länder som lämnat data samt i Norge, Island och Schweiz.

Av OECD:s material framgår att det runt år 2000 fanns ungefär 235 000 svenskar i 26 av de 29 medlemsländerna. (Uppgifter saknas från Island, Italien och Korea.)

Om man summerar de mest aktuella och tillgängliga antalsuppgifterna från EU- och OECD-länder hamnar antalet registrerade utlandssvenskar i EU och OECD (2006) på drygt 250 000 personer. Ur underlaget framkommer att flest svenskar finns i OECD-länderna USA, Norge och Finland. Därefter följer Danmark, Storbritannien, Spanien och Tyskland med någorlunda jämnstora grupper av registrerade svenskar (mellan 16 000 och 19 000 personer). Samma sju länder är också sedan många år de mest populära utflyttningsländerna bland svenskar. De allra vanligaste destinationerna bland svenskfödda under den senaste femårsperioden har varit Norge, Storbritannien och USA.

Det finns givetvis också svenskar bosatta i länder utanför EU och OECD. Enbart under 2006 emigrerade svenskar till ett hundratal länder runt om i världen, varav de flesta inte producerar någon officiell statistik som kan användas till att bestämma hur många svenskar som är bosatta i landet. Migrationsströmmarna till EU- och OECD-länder har utgjort cirka 80 procent av all svensk utvandring under 2000-talet. Om antalet registrerade svenskar i EU- och OECD-länderna ligger runt 250 000, skulle det totala antalet svenskar registrerade eller långtidsboende utomlands (år 2006) kunna uppskattas till minst 300 000 personer.

Många utlandssvenskar är inte registrerade i sitt nya land

Det finns dock källor som uppskattar antalet utlandssvenskar till mycket högre. Statistiken som presenteras av Eurostat och OECD kommer från länders statistikbyråer och innehåller de personer som inkluderats i befolkningsregister eller folkräkningar. Föreningen Svenskar i Världen (SVIV) ställer årligen frågor till svenska ambassader och konsulat om det uppskattade antalet svenskar i respektive land, oberoende av vistelse-tid eller om personerna är inkluderade eller inte i landets folkräkning. Även om ambassaderna har god kunskap om gruppen svenskar, finns en betydande osäkerhet i siffrorna, särskilt när det gäller de svenskar som bor utomlands kortare tid än ett år.

Frågan om hur många svenskar som bor i USA särskilt problematisk. Enligt amerikansk folkräkning år 2000 fanns 54 435 personer som var födda i Sverige. Eftersom USA inte har någon folkbokföring, vet man inte hur korrekt denna siffra är. Enligt svenska ambassaden i Washington är det dock rimligt att tro att det finns drygt 50 000 svenska medborgare i USA medan antalet svenskfödda kan vara mycket högre. Därtill finns cirka 4,7 miljoner svenskättlingar.

Den största gruppen utvandrade svenskar 2007, bortsett från svenskar i USA och Storbritannien, finns i Spanien, cirka 65 000 personer. Det är fyra gånger fler än det registrerade antalet enligt Eurostats statistik. Vidare uppskattas antalet svenskar i Kanada till cirka 55 000 personer, vilket är sju gånger högre än registeruppgiften om antalet med födelseland Sverige. I Frankrike (25 000) och Storbritannien (50 000) finns tre gånger fler svenska medborgare än vad registeruppgifterna visar.

Vilka är utlandssvenskarna?

Det finns få uppgifter i internationell statistik om till exempel kön eller åldersfördelning bland svenskar bosatta i andra länder. Svensk statistik från Skatteverket över vilka som utvandrat och inte flyttat tillbaka kan däremot ge en indikation på vilka utlandssvenskarna är.

Från år 1969 till och med 2006 hade 228 226 svenskfödda personer lämnat Sverige och därefter aldrig officiellt flyttat tillbaka. Gruppen utgörs till 52 procent av kvinnor och 48 procent av män.

Den sista december 2006 visade åldersfördelningen för dessa personer (under förutsättning att de alla levde) att de flesta är relativt unga. Närmare 40 procent är 30 år eller yngre. Många, cirka 25 procent, är mellan 30 och 40 år. Bara en tiondel är över 60 år.

Databasen som OECD utarbetat över utrikes födda i medlemsländerna innehåller bland annat uppgifter om utbildningsnivå och kan användas till studier av migration bland högutbildade mellan OECD-länder och från länder som inte är medlemmar i OECD.

Enligt den statistik som andra medlemsländer skickat in till OECD är de flesta svenskar som bor i ett annat OECD-land välutbildade. Totalt bland personer 15 år och äldre har 40 procent en högre utbildning från universitet eller högskola. Som jämförelse kan nämnas att andelen totalt i Sveriges befolkning i åldern 16 till 74 år, med minst eftergymnasial utbildning, var 30 procent år 2006.

Att de som lämnar landet är högutbildade bekräftas också av svensk statistik över utbildningsnivån bland utvandrare. Bland personer födda i Sverige i åldersgruppen 16 till 74 år och som utvandrat sedan 2000 hade cirka 45 procent minst en eftergymnasial utbildning. Bland svenskar som bor i USA, Storbritannien och Tyskland är andelen med högskoleutbildning högre än genomsnittet och ligger mellan 46 och 48 procent enligt OECD:s statistik. De svenskar som bor i de nordiska grannländerna och i Spanien har lägre utbildningsnivå, mellan 20 och 30 procent är högskoleutbildade. Trots att utbildningsnivån bland utlandssvenskarna är genomsnittligt hög, finns det fler högutbildade från andra OECD-länder i Sverige, än det finns högutbildade svenskar i andra länder.

Riksdagsvalen

Det saknas uppgifter om vilka partier utlandssvenskarna röstar på. Däremot är valdeltagandet dokumenterat. Det har under många år legat omkring 30 procent. Valdeltagandet vid riksdagsvalet 2010 var högst i åldersgruppen 65+ år (42,5 %) och lägst i åldersgruppen 30–49 år (23,1 %). Kvinnor hade samma genomsnittliga valdeltagande som män.

Utvandrade upptagna i röstlängden (=röstberättigade) på valdagen:

1998	77 962
2002	102 910
2006	125 312
2010	147 439

Antalet röstande utvandrare (felmarginal +- 2 %, skattade siffror):

1998	20 900 (26,2 %)
2002	28 500 (27,7 %)
2006	36 215 (28,9 %)
2010	45 707 (31,0 %)

Vilken påverkan har utlandsrösterna?

Även om utlandssvenskarna utgör en begränsad andel av samtliga svenska medborgare, kan deras röster få avsevärd betydelse i vissa situationer. Det gäller om valet blir så jämnt som riksdagsvalet 2010 och om det visar sig att utlandsrösternas fördelning på partier signifikant avviker från övriga rösters fördelning. Men om detta vet är inte mycket känt. Att borgerliga röster överväger bland utlandssvenskarna är en vanlig uppfattning men det återstår att visa.

Vid det mycket jämna och dramatiska riksdagsvalet 1979 kan utlandssvenskarnas röster ha haft stor betydelse, trots att antalet utlandsröster då var betydligt lägre än vid senare val. De tre borgerliga riksdagspartierna fick sammanlagt 175 mandat och de två övriga riksdagspartierna 174 mandat. Endast 8 404 röster åtskilde riksdagspartierna i de två politiska blocken.

SOM-institutet vid Göteborgs universitet genomför årligen nationella och lokala frågeundersökningar och anordnar seminarier på temat Samhälle, Opinion och Medier.

SOM-institutet | Seminariegatan 1B | Box 710, 405 30 Göteborg
031 786 3300 | info@som.gu.se | www.som.gu.se

